ISSN:2308-5703
Impact factor:13.5 *International Multidisciplinary Online Journal* November, 2026

O‘ZBEK VA INGLIZ TILLI MULOQOTDA NUTQIY NIYAT VA UNING TALQINI ORASIDAGI PRAGMATIK TAFOVUTLAR TAHLILI

Kozakova Oydin Sobirjanovna
Namangan davlat universiteti
Jahon tillar fakulteti Stajor o‘qituvchisi
Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.24358665

Annotatsiya: Mazkur maqolada o‘zbek va ingliz tillarida muloqot qiluvchilar o‘rtasida madaniyatlararo aloqa jarayonida paydo bo‘ladigan pragmatik nomuvofiqliklar o‘rganiladi. Pragmatik nomuvofiqlik gapdagi so‘zlar to‘liq tushunilgan taqdirda ham, so‘zlovchining nutqiy niyati, tinglovchiga bo‘lgan ijtimoiy munosabati va ifodalangan majburiyat darajasi turlicha baholanganda ro‘y beradi. Ish nutq harakatlari nazariyasi, suhbat implikaturasi, til shakli va ijtimoiy me’yor bilan bog‘liq nomuvofiqliklar, xushmuomalalik hamda suhbatdagi tuzatish usullariga asoslanadi. Tadqiqot metodi sifatida nazariy-qiyosiy sifat tahlili qo‘llangan; muallif tomonidan tuzilgan sakkizta model vaziyat so‘rovnoma yoki kuzatuv natijasi emas, balki mexanizmlarni tushuntirishga xizmat qiluvchi tahliliy material hisoblanadi. Iltimos, e’tiroz, taklif, kechirim, iltifot, murojaat, jimlik va yozma xabarlar misolida bir xil ibora turli vaziyatda boshqa-boshqa ijtimoiy ma’no kasb etishi ko‘rsatiladi. Maqolada madaniy guruhlarga qolipli tavsif berishdan voz kechish, ijtimoiy maqom, yaqinlik darajasi va tashkilot qoidalarini inobatga olish zarurligi asoslanadi. Xulosa o‘rnida til o‘qitish va kasbiy aloqa sohasida niyatni oshkor aytish, kelishuvni tasdiqlash va muloqot qoidalarini oldindan aniqlashtirish tavsiya etiladi.

Kalit so‘zlar: pragmatik tushunmovchilik; madaniyatlararo muloqot; o‘zbek tili; ingliz tili; nutq harakatlari; implikatura; xushmuomalalik; kommunikativ kompetensiya.

Kirish

Bugungi kunda xalqaro hamkorlik, chet elda o‘qish, ilmiy loyihalar va masofaviy ish ingliz tilini o‘zbek tilida gaplashuvchilar uchun kundalik aloqa vositasiga aylantirmoqda. Shunga qaramay, grammatik jihatdan to‘g‘ri jumla ham suhbatdoshda so‘zlovchi mo‘ljallamagan taassurot qoldirishi mumkin. Buni faqat so‘z zaxirasining yetishmasligi bilan izohlab bo‘lmaydi: suhbatdoshlar iltimosning qat’iyligini, e’tirozning shaklini, hurmat ifodasini va va’daning bog‘lovchi kuchini turlicha baholashi mumkin.iltimosning kuchi, rad etishning aniq yoki bilvosita shakli, hurmat ifodasi va kelishuvning majburiylik darajasini turlicha tushunishi mumkin.

Maqolada qo‘llanilgan «o‘zbek tilida gapiruvchi» va «ingliz tilida gapiruvchi» atamalari yaxlit va bir xil jamoani bildirmaydi. Ingliz tili turli mamlakatlarda ona tili sifatida ham, ikkinchi yoki xalqaro til sifatida ham ishlatiladi; o‘zbek tili vakillari esa yoshi, kasbi, yashash joyi va til tajribasiga ko‘ra bir-biridan farq qiladi. Shuning uchun ish biror xalq xarakteri haqida xulosa chiqarishga emas, balki talqinlar qaysi vaziyatlarda bir-biridan uzoqlashishini ko‘rsatishga qaratilgan.

Nazariy asos va tayanch tushunchalar

Nutq harakati va nazarda tutilgan ma’no

J. Ostin [1] so‘zlar voqelikni bayon qilish bilan cheklanmay, muayyan harakatni ham amalga oshirishini ko‘rsatgan. J. Syorl [2] bu g‘oyani rivojlantirib, iltimos, va’da, kechirim so‘rash kabi nutq harakatlarini turkumlagan. Gapning grammatik shakli bilan vazifasi har doim ham mos kelmaydi. Misol uchun, «Eshikni ochib bera olasizmi?» savoli shaklan imkoniyat haqida so‘raydi, aslida esa ko‘pincha iltimos vazifasini bajaradi.

P. Grays [3] taklif qilgan suhbat implikaturasi nazariyasi tinglovchi aytilganlardan nimani nazarda tutilgan deb xulosa qilishini tushuntiradi. «Bugun ishim ko‘p» jumlasi oddiy axborot, taklifdan bosh tortish yoki uchrashuvni boshqa kunga qoldirish ishorasi bo‘lishi mumkin. Qaysi ma’no tanlanishi oldingi gaplar va ijtimoiy vaziyatga bog‘liq.

Til shakli va ijtimoiy me’yor nomuvofiqligi

J. Tomas [4] pragmatik muvaffaqiyatsizlikni ikki turga ajratadi. Birinchisi – pragmalingvistik: so‘zlovchi tanlagan til shaklining kommunikativ kuchi noto‘g‘ri hisoblanadi, masalan, ona tilidagi iboraning so‘zma-so‘z o‘girmasi boshqa tilda qo‘pol buyruq yoki haddan ortiq qat’iy talab bo‘lib eshitiladi. Ikkinchisi – sotsiopragmatik: unda vaziyatga xos ijtimoiy qoidalar, ya’ni maqom, masofa, huquq va burchlar haqidagi tasavvurlar bir-biriga mos kelmaydi.

Amalda bu ikki ko‘rinish ko‘pincha aralashib ketadi. Tinglovchi ham gapning shaklini, ham so‘zlovchining shunday gapirishga qanchalik haqli ekanini baholaydi. Shu sababli ifodani bir qarashda «madaniyatli» yoki «madaniyatsiz» deya tasniflash o‘rniga, uning vazifasi va qo‘llangan sharoitini birga tahlil qilish kerak.

Xushmuomalalik, obro‘ va hamkorlik

P. Braun va S. Levinson [5] xushmuomalalik strategiyalarini ijtimoiy masofa, hokimiyat farqi va talabning og‘irligi bilan bog‘laydi. H. Spenser-Oti [6] esa obro‘ni asrash, o‘zaro hurmat va hamkorlik huquqlariga e’tibor qaratib, masalani kengroq ko‘radi. Bu yondashuvlar tahlilda qo‘l keladi, ammo ularni barcha jamoalar uchun o‘zgarmas qonun deb bo‘lmaydi.

Tadqiqotlar tahlili va ilmiy bo‘shliq

Blum-Kulka, House va Kasper tahriridagi qiyosiy tadqiqotlar [7] iltimos va kechirim kabi harakatlarni ularning sharoiti bilan birga o‘rganish zarurligini ko‘rsatadi. Kasper va Rose [8] ikkinchi tilda pragmatik malaka qanday shakllanishi va uni o‘qitishda nimalarga e’tibor berish lozimligini yoritadi. Taguchi [9] esa pragmatikani maqsadli o‘rgatish, mashq turlari va baholash imkoniyatlarini muhokama qiladi.

Ingliz tilining xalqaro muloqot vositasi sifatida qo‘llanishiga bag‘ishlangan ishlar [10] muloqot faqat ona tilida so‘zlashuvchilar me’yoriga tayanmasligini ta’kidlaydi. Turli til tajribasiga ega suhbatdoshlar ma’noni ko‘pincha suhbat davomida birgalikda aniqlashtiradi. Schegloff, Jefferson va Sacks [11] tasvirlagan tuzatish mexanizmlari esa noto‘g‘ri eshitish, anglash yoki ifodalash natijasida paydo bo‘lgan nosozliklarni suhbatning o‘zida bartaraf etish imkonini beradi.

O‘zbek–ingliz muloqoti uchun shu nazariyalarni birlashtiradigan va o‘quv jarayonida foydalanish mumkin bo‘lgan vaziyatli tahlil modeliga ehtiyoj seziladi. Biroq bu maqola yangi dala tadqiqoti natijalarini keltirmaydi va o‘zbek yoki ingliz tilida gapiruvchilarning qancha qismi muayyan xatoga yo‘l qo‘yishini sanamaydi. Maqsad – kelgusi empirik ishlarga tayanch bo‘ladigan tushuntiruvchi model yaratishdir.

Pragmatik tushunmovchilik deganda so‘zlovchi mo‘ljallagan ijtimoiy harakat bilan tinglovchi anglagan harakat yoki munosabat o‘rtasidagi mumkin bo‘lgan tafovut tushuniladi. «Pragmatik xavf» atamasi esa bunday tafovut yuzaga kelishi ehtimol bo‘lgan holatni bildiradi va haqiqiy ixtilof sodir bo‘lganini anglatmaydi. «Tuzatish» – ma’noni aniqlashtirish, qayta ifodalash yoki tasdiqlash orqali o‘zaro tushunishni qayta tiklashdir.

Misollar asosan ingliz tilidagi muloqotga yo‘naltirilgan bo‘lib, ba’zi ishtirokchilar o‘zbek tilidagi odatiy ifoda usullaridan ta’sirlanishi mumkinligi hisobga olinadi. Shunday bo‘lsa-da, barcha tafovutlarni faqat til yoki millatga bog‘lash to‘g‘ri emas: kasbiy rol, o‘zaro munosabat tarixi va tashkilot qoidalari ham muhim o‘rin tutadi.

Tadqiqot metodikasi

Tadqiqot sifat jihatidan nazariy-qiyosiy yondashuvga tayanadi. Tahlil uchun muallif tomonidan tuzilgan sakkizta qisqa dialog va muloqot vaziyati tanlangan. Bular haqiqiy suhbat, audio yozuv yoki

so‘rovda qatnashganlarning javobi emas, balki pragmatik mexanizmlarni tushuntirish uchun yaratilgan modellashtirilgan namunalardir. Har bir vaziyatda suhbat sharoiti, so‘zlovchining ehtimoliy maqsadi, tinglovchining muqobil talqini va aniqlashtirish yo‘li alohida ko‘rsatiladi.

Bu usulning kuchli tomoni nazariy mexanizmni aniq ko‘rsata olishidir. Cheklovi shundaki, u real xulq-atvorning uchrash tezligi, millatlararo farqlarning statistik ishonchliligi yoki sabab-oqibat bog‘lanishi haqida qat’iy hukm chiqarishga imkon bermaydi.

Birinchi bosqichda gapning kommunikativ vazifasi aniqlanadi. Keyin buyruq mayli, modal fe’l, yumshatuvchi vosita, jimlik va boshqa til belgilari o‘rganiladi. Uchinchi bosqichda ishtirokchilarning ijtimoiy mavqei hamda o‘zaro yaqinligi baholanadi. To‘rtinchi bosqichda kamida ikki xil mumkin bo‘lgan talqin yoziladi. Beshinchi bosqichda nomuvofiqlik til shakliga, ijtimoiy me’yorga yoki ikkalasiga tegishli ekani aniqlanadi. Oxirgi bosqichda suhbatni tuzatish uchun amaliy yo‘l tavsiya qilinadi.

Tahlil bosqichi	Asosiy savol	Tipik belgi
Niyat	So‘zlovchi nimaga erishmoqchi?	Iltimos, e’tiroz, iltifot, taklif
Til vositasi	Qaysi ifoda tanlangan?	Buyruq, modal fe’l, yumshatuvchi, jimlik
Ijtimoiy aloqa	Qanday huquq va burch nazarda tutilgan?	Ustoz–shogird, hamkasblar
Anglash	Tinglovchi nimani tushunadi?	Talab yoki so‘rov
Aniqlashtirish	Ma’no qanday tekshiriladi?	Savol berish va tasdiqlash

Tahlil asoslari klassik nazariyalarga tayanish, muqobil talqinlarni inkor etmaslik va modellashtirilgan materialni aniq belgilashda namoyon bo‘ladi. Misollar empirik dalil sifatida berilmaydi. Natijalarni sinash uchun keyinchalik tabiiy suhbat yozuvlari va ishtirokchilarning izohlari talab qilinadi.

Birinchi qism: iltimos, e’tiroz va va’da

Iltimos shaklining ta’sir kuchi

A vaziyat. Talaba dekanat xodimiga xat yozib: «I want my certificate today» («Menga ma’lumotnoma bugun kerak») deydi. U shoshilinch ehtiyojini bildirmoqchi bo‘lishi mumkin. Xodim esa bu gapni o‘ziga nisbatan buyruq deb qabul qilishi ehtimoli bor. «Would it be possible to get my certificate today? I need it for a visa appointment» shakli sababni ko‘rsatgani uchun ancha mulohazali eshitiladi.

Biroq bilvosita ifoda har doim xushmuomalalikka teng kelavermaydi. Xavf tug‘ilgan paytda «Watch out!» («Ehtiyot bo‘ling!») kabi bevosita undov zarur va o‘rinli. Demak, shakl tanlashda muloqot maqsadi va vaqtning kamligi ham hal qiluvchi.

E’tiroz bildirish va munosabatni asrash

B vaziyat. Hamkasb seminardan keyin birga choy ichishni taklif qiladi. Ikkinchi tomon «Maybe another time» («Balki boshqa safar») deb javob beradi. U rad etmoqchi bo‘lishi mumkin; taklif qilgan kishi esa buni kechiktirilgan rozilik deb tushunib, keyingi haftada yana so‘raydi. Natijada ikkala tomon ham o‘zini noqulay his qiladi, chunki har biri o‘z talqinini tabiiy deb biladi.

Aniqroq shakl: «I cannot join today, but I would be glad to meet next Tuesday» («Bugun qo‘shila olmayman, lekin kelasi seshanba mamnuniyat bilan uchrashaman»). Yumshoq rad etish munosabatni saqlashi mumkin, ammo kelishuv talab qilingan vaziyatda noaniqlikni kamaytirish ham kerak.

Taklif va uning majburiyat darajasi

C vaziyat. Xorijlik hamkasb «Feel free to drop by anytime» («Istalgan vaqt kirib o‘tishingiz mumkin») deydi. Mehmon uni haqiqiy taklif deb biladi va ertasiga keladi, mezbon esa shunchaki

xushmuomalalik bildirgan edi. Vaqt va keyingi qadam aytilmasa, taklifning qanchalik jiddiy ekanini aniqlab bo‘lmaydi. «Are you free on Friday afternoon?» («Juma kuni tushdan keyin bandmisiz?») degan savol vaziyatni ancha oydinlashtiradi.

Ushbu uch misolda muammo gapdagi so‘zlarning ma’nosida emas, ularning ortida qanday harakat kutilayotganida yotadi. Shuning uchun muhim iltimos va kelishuvlarni oxirida tasdiqlab qo‘yish maqsadga muvofiq.

Ikkinchi qism: kechirim, iltifot va murojaat

Kechirim so‘rashda mas’uliyat

D vaziyat. Xodim hisobotni kech topshirib, «My bad, the system was slow» («Xato qildim, tizim sekin ishladi») deydi. U buni uzr va sabab deb hisoblashi mumkin. Rahbar esa mas’uliyatni tan olish va muammoni hal etish rejasini kutadi. «I apologize for the delay. I should have told you earlier. I will send the report by 3 p.m.» («Kechikkanim uchun uzr. Oldinroq aytishim kerak edi. Hisobotni soat 15:00 gacha yuboraman») varianti javobgarlik va yechimni ifodalaydi.

Kechirim odatda pushaymonlik, mas’uliyatni tan olish, qisqa izoh, zararni to‘ldirish va’dasi hamda takrorlanmasligi haqidagi va’dadan tashkil topadi. Har safar hammasi shart emas; xatoning og‘irligi va ishtirokchilar o‘rtasidagi munosabat hal qiluvchi.

Iltifotga javob berish usullari

E vaziyat. Hamkasb talabaga «You explained that really well» («Buni juda yaxshi tushuntirdingiz») deydi. Talaba «It was nothing, anyone could do it» («Hech narsa emas, buni hamma qila oladi») deb javob beradi. Bu kamtarlik belgisi bo‘lishi mumkin, ammo boshqa tinglovchi uni iltifotni rad etish yoki o‘z ishiga past baho berish deb tushunadi. «Thank you, I am glad it was clear» («Rahmat, tushunarli bo‘lganidan xursandman») javobi samimiylik va kamtarlikni uyg‘unlashtiradi.

Til darajasi yoki kelib chiqishga oid iltifotlar, masalan, «You speak English so well!» («Ingliz tilida juda yaxshi gapirasiz!»), ehtiyotkorlik talab qiladi. Bunday gap suhbatdoshni «chetdan kelgan» sifatida ajratib qo‘yishi mumkin.

Murojaat shakli va ijtimoiy masofa

F vaziyat. Magistrant ingliz tilidagi xatni «Dear Teacher» («Hurmatli o‘qituvchi») deb boshlaydi, chunki o‘zbek tilida «ustoz» deb murojaat qilish odatiy. Ingliz tilida so‘zlashuvchi professor uchun bu g‘alati tuyulishi mumkin. Aksincha, juda norasmiy «Hi Anna» ham ba’zi muhitlarda hurmatsizlik sanaladi. Eng yaxshi yo‘l – murojaat shaklini so‘rash yoki tashkilot qoidasini bilish.

Murojaat shakllari yosh, lavozim, kasbiy shaxs va yaqinlik darajasini ko‘rsatadi. Shu bois o‘zbek va ingliz tillaridagi odatlarni o‘rgatishda aynan qaysi vaziyatda qanday shakl mos kelishini alohida muhokama qilish lozim.

Uchinchi qism: jimlik, yozma xabar va izoh so‘rash

Jimlik va so‘zlash navbati

G vaziyat. Trening olib boruvchi «Is everything clear?» («Hammasi tushunarlimi?») deb so‘raydi. Hech kim savol bermaydi va u hamma tushundi deb hisoblaydi. Aslida qatnashchilar o‘ylayotgan, jamoat oldida savol berishdan tortinayotgan yoki bu savolni shunchaki rasmiyat deb qabul qilgan bo‘lishi mumkin. Jimlikni avtomatik tushunish belgisi deb baholash keyingi ishga salbiy ta’sir qiladi.

Suhbatda pauza uzunligi va gapni bo‘lish ham turlicha izohlanadi. Qisqa tanaffus bir tinglovchiga ikkilanish, boshqasiga esa o‘ylash uchun tabiiy fursat bo‘lib tuyuladi. «Please write down one question you still have» («Hali ham mavjud bitta savolingizni yozing») singari yo‘naltiruvchi topshiriq foydali bo‘ladi.

Elektron xat va messenjerdagi ohang

H vaziyat. Loyiha hamkori jadval haqidagi xabarga «Noted.» («Ma’lum qilindi») deb yozadi. Yuboruvchi faqat xabar olinganini bildirmoqchi bo‘ladi, qabul qiluvchi esa sovuq yoki rasmiy ohangni

sezishi mumkin. Yozma aloqada ohang, yuz ifodasi va tezkor izoh bo‘lmagani uchun qisqa javoblar noaniqlik tug‘diradi. «Noted, thank you. I will update the schedule tomorrow morning» («Tushunarli, rahmat. Jadvalni ertaga ertalab yangilayman») javobi keyingi qadamni ham ko‘rsatadi.

Elektron yozishmada aniqlik uchun murojaat, maqsad, muddat va kutilayotgan javobni ochiq yozish maqsadga muvofiq. Biroq har bir xabarga uzun izoh qo‘shish shart emas.uzun izoh qo‘shish shart emas: shakl aloqa tezligi va munosabatga mos bo‘lishi kerak.

O‘zaro anglashuvni qayta tiklash

Suhbat tahlili tuzatishni oddiy kommunikativ mexanizm sifatida izohlaydi [11]. So‘zlovchi «What I meant was…» («Aytmoqchi bo‘lganim…») deb o‘z gapini aniqlashtirishi, tinglovchi esa «Just to check, is the deadline fixed?» («Tekshirib ko‘ray, muddat o‘zgarmasmi?») deb so‘rashi mumkin. Madaniyatlararo aloqada bu jarayon kimningdir xatosini qidirish emas, ma’noni birgalikda aniqlashdir.

Umumiy muhokama va tushuntiruvchi model

Ko‘rib chiqilgan sakkiz vaziyat pragmatik xavfni uch o‘zaro bog‘liq qatlamga ajratishga imkon beradi. Birinchisi – til qatlami: buyruq shakli, modal fe’llar, noaniq javoblar va qisqa tasdiqlar turli kommunikativ kuchga ega bo‘lishi mumkin. Ikkinchisi – munosabat qatlami: ijtimoiy maqom, yosh, yaqinlik va o‘zaro huquqlar ifodani baholashga ta’sir qiladi. Uchinchisi – o‘zaro ta’sir qatlami: suhbatdoshlar noaniqlikni qachon va qanday aniqlashtirishi tushunmovchilikning davom etish yoki bartaraf bo‘lishini belgilaydi.

Bu qatlamlarga aloqa vositasi ham ta’sir ko‘rsatadi. Yuzma-yuz suhbatda ohang va imo-ishora talqinga yordam beradi; yozma xabarda esa bunday belgilar cheklangan. Lekin raqamli aloqa muddat, mas’ul shaxs va keyingi qadamni yozma qayd etish imkonini ham beradi.

Qatlam	Odatdagi ikki xil talqin	Oldini olish
Lingvistik	«Maybe another time» — rad yoki kechiktirish	Aniq sana yoki ochiq rad aytish
Munosabat	«Dear Teacher» — hurmat yoki g‘alati murojaat	Kutilgan murojaatni so‘rash
Interaktiv	Jimlik — tushunish yoki tortinish	Yozma yoki shaxsiy savol so‘rash
Vosita	«Noted.» — qabul qilish yoki sovuqlik	Keyingi qadam va muddatni yozish

Umumlashtirishda madaniy mohiyatchilikdan ehtiyot bo‘lish zarur. «O‘zbeklar doim bilvosita gapiradi» yoki «ingliz tilida so‘zlashuvchilar doim ochiq gapiradi» kabi hukmlar ilmiy jihatdan yetarli emas. Har bir guruh ichida katta farq bor; vaziyat va tashkilot talablari ko‘pincha millat yorlig‘idan aniqroq izoh beradi.ichida katta tafovut mavjud; muassasa va vaziyatning talablari ko‘pincha milliy yorliqdan ko‘ra aniqroq izoh beradi.

Bundan tashqari, kimning talqini «to‘g‘ri me’yor» sanalishi hokimiyat munosabatlariga bog‘liq. Xalqaro tashkilotlarda ingliz tilidagi muloqotda yuqori mavqeli ishtirokchi o‘ziga notanish ifoda uslubini kasbiy mahoratsizlik deb baholashi mumkin. Shu sababli kommunikativ kompetensiya yagona me’yorga moslashishdan iborat emas, balki o‘zaro kelishilgan tushunarlilikni yaratishni anglatadi.

Ta’lim va tashkilotlar uchun amaliy tavsiyalar

O‘quv jarayonini tashkil etish

O‘zbek tilida gapiruvchi ingliz tili o‘quvchilari uchun pragmatika mashg‘ulotlarida aniq tushuntirish, muqobil ifodalarni solishtirish va vaziyatni muhokama qilishni uyg‘unlashtirish mumkin. Masalan, talabalar ustozga, guruhdoshga va yaqin do‘stga yo‘llanadigan uch xil iltimosni yozib, nega bir shakl barcha holatga mos kelmasligini tushuntiradilar.

Rol o‘yinlarida ikki ishtirokchiga turlicha yashirin maqsad berilsa samarali bo‘ladi: biri uchrashuvni oddiy maslahat deb tushunadi, ikkinchisi esa unda yakuniy qaror qabul qilinadi deb

hisoblaydi. Mashqdan maqsad «kim haq» degan savolga javob topish emas, balki turlicha taxminlarni aniqlab, umumiy ma’noga erishishdir.

Baholash va qayta aloqa

Grammatik to‘g‘rilik va pragmatik moslik alohida baholanishi kerak. O‘quvchi grammatik jihatdan xatosiz jumla tuzsa ham, unda e’tiroz, muddat yoki majburiyat darajasini yetarli ifodalamagan bo‘lishi mumkin. Baholash mezonlariga niyatning tushunarliligi, vaziyatga mosligi, muqobil talqinlarni payqash va aniqlashtira olish qobiliyati kiritilishi lozim.

O‘qituvchi faqat «bu xato» deyish o‘rniga, «Bu ibora qaysi vaziyatda buyruq kabi eshitilishi mumkin?» singari savollar bilan o‘quvchini mulohazaga undasa, maqsadga muvofiq bo‘ladi.

Ish muloqoti qoidalari

Universitet va ish joylarida ochiq qoidalar tushunmovchilikni kamaytiradi. Yig‘ilish rahbari jimlikni rozilik deb olmay, aniq qaror so‘rashi kerak. Rahbar topshiriq muddati va mas’ul shaxsni yozma qayd etishi mumkin. Elektron xatlarda so‘rov va muddat aniq ko‘rsatilgani foydali.olmasdan, aniq qaror so‘rashi kerak. Rahbar topshiriqning muddatini, javobgarini va bajarilganlik mezonini yozma qayd etishi mumkin. Elektron xatlarda so‘rov, muddat va kutilayotgan javob aniq ko‘rsatilishi foydalidir.

Keyingi tadqiqot yo‘nalishlari

Navbatdagi bosqichda nazariy model real ma’lumotlar bilan sinab ko‘rilishi zarur. Buning uchun vaziyatga javob topshiriqlari, yozib olingan rol o‘yinlari, ishtirokchilar bilan qayta eslash suhbatlari va rozilik asosida olingan tabiiy yozishmalardan foydalanish mumkin. Tanlanmada yosh, til darajasi, kasb, hudud va muloqot tajribasi inobatga olinishi lozim. Statistik umumlashtirish faqat yetarli va mos tanlanma asosida amalga oshiriladi.

Xulosa qilib aytganda, o‘zbek va ingliz tilida gaplashuvchilar o‘rtasidagi pragmatik tushunmovchiliklar til birliklarini bilmaslikdan ko‘ra murakkabroq hodisadir. Ular so‘zlovchi ko‘zlagan ijtimoiy harakat bilan tinglovchi anglagan ma’no o‘rtasidagi vaziyatga bog‘liq tafovutdan kelib chiqadi. Iltimos, e’tiroz, taklif, kechirim, iltifot, murojaat, jimlik va yozma xabar misollari bunday tafovutning turli mexanizmlarini ko‘rsatdi.

Maqolaning asosiy ahamiyati til shakli va ijtimoiy me’yorga oid xavflarni birgalikda ko‘rib, suhbat davomida aniqlashtirishni markaziy yechim sifatida taqdim etishidir. Xushmuomalalikni biror millatga xos qat’iy qolip sifatida emas, maqsad, munosabat va sharoitga bog‘liq tanlov sifatida o‘rganish kerak. Bu yondashuv til ta’limi, xalqaro akademik almashinuv va kasbiy hamkorlikda foyda keltirishi mumkin.

Tadqiqot nazariy va tushuntiruvchi xarakterga ega bo‘lgani uchun bayon etilgan vaziyatlar kuzatilgan uchrash tezligi yoki millatlar o‘rtasidagi isbotlangan farq sifatida talqin qilinmasligi lozim. Kelgusida turli ishtirokchilar bilan o‘tkaziladigan empirik tadqiqotlar bu modelni sinab, takomillashtirishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar va manbaalar ro‘yhati

1. Austin, J. L. (1962). How to Do Things with Words. Oxford: Clarendon Press.
2. Searle, J. R. (1969). Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Grice, H. P. (1975). Logic and conversation. In P. Cole & J. L. Morgan (Eds.), Syntax and Semantics, Vol. 3: Speech Acts (pp. 41–58). New York: Academic Press.
4. Thomas, J. (1983). Cross-cultural pragmatic failure. Applied Linguistics, 4(2), 91–112. https://doi.org/10.1093/applin/4.2.91
5. Brown, P., & Levinson, S. C. (1987). Politeness: Some Universals in Language Usage. Cambridge: Cambridge University Press.

6. Spencer-Oatey, H. (2008). Face, (im)politeness and rapport. In H. Spencer-Oatey (Ed.), Culturally Speaking: Culture, Communication and Politeness Theory (2nd ed., pp. 11–47). London: Continuum.
7. Blum-Kulka, S., House, J., & Kasper, G. (Eds.). (1989). Cross-Cultural Pragmatics: Requests and Apologies. Norwood, NJ: Ablex.
8. Kasper, G., & Rose, K. R. (2002). Pragmatic Development in a Second Language. Oxford: Blackwell.
9. Taguchi, N. (2015). Instructed pragmatics at a glance: Where instructional studies were, are, and should be going. Language Teaching, 48(1), 1–50. https://doi.org/10.1017/S0261444814000263
10. Seidlhofer, B. (2011). Understanding English as a Lingua Franca. Oxford: Oxford University Press.
11. Schegloff, E. A., Jefferson, G., & Sacks, H. (1977). The preference for self-correction in the organization of repair in conversation. Language, 53(2), 361–382. https://doi.org/10.2307/413107